

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.54.304859>

УДК 342.9

К. В. Гей, аспірантка

Національний університет «Львівська політехніка»
Кафедра адміністративного та інформаційного права
вул. С. Бандери, 12, Львів, 79000, Україна
e-mail: kateryna.hei@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0008-6666-640X>

ПРОЦЕС ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ ЯК СТАДІЯ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

У науковій статті розглядається виконання бюджету як складна послідовність етапів та процедур, які вимагають злагодженої роботи численних державних органів, установ та окремих осіб. Стаття акцентує увагу на важливості своєчасного та повного надходження запланованих доходів, а також своєчасного, повного та неперервного фінансування передбачених бюджетами заходів. Виконання бюджету розглядається як досягнення відповідності між фактичними результатами дій зобов'язаних суб'єктів бюджетних правовідносин із бюджетними коштами та встановленими бюджетно-правовими нормами показниками акта про бюджет щодо зарахування, розподілу та перерахування коштів бюджету на визначені напрями фінансування у встановленому обсязі.

Також висвітлено проблеми, які виникають під час формування та виконання державного бюджету в Україні, включаючи недоліки законодавства, недостатню прозорість системи електронного адміністрування податків, низьку відповідальність органів стягнення, відсутність належної узгодженості бюджетних процедур між учасниками бюджетного процесу, відсутність дієвого механізму контролю за діяльністю бюджетних інститутів та відсутність дієвої системи відповідальності за невиконання бюджету.

Ключові слова: бюджетний процес, виконання державного бюджету, стадії бюджетного процесу.

Постановка проблеми. Процеси ухвалення та виконання бюджету можуть бути неефективними через відсутність механізмів, які б дозволили реалізувати та дотримуватися обраного курсу. Це може призвести до того, що бюджет, який має оптимально представляти інтереси суспільства, не виконується в повній відповідності з закладеними пріоритетами. Виконання бюджету вимагає узгодженої діяльності численних державних органів, установ, осіб та інституційних механізмів. Проте, в Україні існують численні проблеми, які ускладнюють цей процес, включаючи недоліки законодавства, недостатню прозорість системи електронного адміністрування податків,

низьку відповідальність органів стягнення, відсутність дієвої координації бюджетних процедур, недостатність ефективного механізму контролю за діяльністю бюджетних установ та відсутність дієвої системи відповідальності за невиконання бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні проблеми, пов'язані з ефективністю механізму виконання бюджету та характеристикою виконання бюджету як стадії бюджетного процесу належать до сфери наукових інтересів багатьох дослідників і знайшли відображення у їхніх працях, зокрема В. Д. Чернадчука, В. Г. Дем'янишина та інших науковців. Особливої уваги заслуговує праця Є. С. Овсяннікова «Внутрішня будова стадії виконання бюджету за видатками та функції її елементів». У статті аналізується внутрішня структура виконання бюджетів за видатками як етап бюджетного процесу, а також визначаються завдання та функції кожного етапу виконання бюджетів у бюджетній системі України за видатками.

Метою статті є дослідження процесу виконання бюджету, який дозволяє оптимально представляти інтереси суспільства та забезпечує дотримання обраного курсу, виявлення та аналіз проблем, що виникають під час формування та виконання державного бюджету в Україні.

Виклад основного матеріалу. Зусилля щодо консенсусу різнобічних інтересів і пошук компромісного рішення, яких потребують процедури ухвалення бюджету, можуть виявитись марними, якщо відсутні ефективні механізми для реалізації та дотримання обраної стратегії. Справді ефективний бюджет не тільки оптимально відображає інтереси суспільства в законі, але й виконується у цілковитій відповідності з встановленими пріоритетами. Отже, одним із ключових чинників ефективності бюджету є механізм його виконання [1, с. 125].

Виконання бюджетів передбачає надходження доходів у повному обсязі та у передбачені терміни у цілому та з кожного джерела, а також повне та постійне фінансування заходів, передбачених бюджетами [2, с. 173-174].

На етапі виконання бюджету здійснюється, з одного боку, збір до бюджету податкових і неподаткових доходів, запланованих на відповідний фінансовий період. Що стосується іншого аспекту - це розподіл наявних бюджетних коштів серед їх отримувачів. В результаті цього забезпечується планове фінансування діяльності держави та органів місцевого самоврядування.

Мета виконання бюджету полягає в забезпеченні відповідності між реальними надходженнями до бюджету, його видатками та бюджетно-правовими нормами. Враховуючи цю мету, виконання бюджету можна розглядати як досягнення відповідності між фактичними результатами дій суб'єктів бюджетних правовідносин із бюджетними коштами та нормами, встановленими у бюджетному законодавстві. Це включає зарахування, розподіл та перерахування коштів бюджету на визначені напрями фінансування у встановленому обсязі [1, с. 128].

Виконання бюджету, що включає мобілізацію запланованих доходів і фінансування передбачених видатків, поділяється на два етапи:

– виконання бюджету за доходами, що охоплює процес збору запланованих доходів, які передбачені у бюджеті. Це може включати податки, збори, внутрішні

та зовнішні позички, а також інші джерела фінансування, які мають надійти до бюджету;

– виконання бюджету за видатками та кредитуванням. На цьому етапі здійснюється фінансування різних видатків, які передбачені в бюджеті. Це може включати соціальні виплати, інфраструктурні проекти, адміністративні витрати та інші витрати. Крім того, може здійснюватися кредитування, якщо не вистачає достатньо коштів для покриття запланованих видатків.

Ці два етапи утворюють комплексний процес виконання бюджету, який забезпечує збалансованість між доходами та витратами у фінансовій діяльності уряду чи іншого бюджетного органу [3, с. 49].

Виконання державного бюджету за доходами регламентується положеннями статті 45 Бюджетного кодексу України, а також наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку казначейського обслуговування доходів та інших надходжень державного бюджету» № 43 від 29 січня 2013 року. Цей Порядок визначає процедури казначейського обслуговування доходів та інших надходжень державного бюджету [4; 5].

Виконання бюджету передбачає:

1. Складання розпису доходів і видатків. Відповідно до Бюджетного кодексу, розпис бюджету – це «документ, який встановлює розподіл доходів, фінансування бюджету, повернення кредитів до бюджету, бюджетних призначень головним розпорядникам бюджетних коштів за певними періодами року».

2. Затвердження розпису бюджету. Затверджений розпис бюджету передається:

- Державній казначейській службі;
- Міністерству фінансів України;
- Рахунковій палаті;
- Комітету Верховної Ради з питань бюджету.

Розпис, який містить розподіл коштів, отриманих в рамках Державного бюджету України, затверджується Міністром фінансів України протягом одного місяця з моменту прийняття закону про Державний бюджет України. Перед тим, як цей розпис буде затверджений, Міністр фінансів України затверджує тимчасовий розпис Державного бюджету України.

Протягом бюджетного періоду Міністерство фінансів України забезпечує відповідність розпису державного бюджету встановленим бюджетним призначенням. Крім того, воно також гарантує відповідність розподілу бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів.

3. Протягом трьох робочих днів після затвердження розпису Державного бюджету України, Державна казначейська служба України надає головним розпорядникам витяги з цього розпису. Цей витяг є підставою для затвердження їхніх кошторисів.

4. Державна казначейська служба України здійснює касове виконання державного бюджету, використовуючи метод Єдиного казначейського рахунку. Казначейство України веде облік всіх надходжень бюджету.

Виконання дохідної частини бюджетів доручено податковим, митним та іншим органам, що контролюють справляння надходжень за повнотою, своєчасністю та коректністю розрахунку та зарахування обов'язкових платежів до відповідних бюджетів.

Виконання дохідної частини Державного бюджету забезпечують такі органи як Податкова адміністрація України, органи Державного казначейства України, Міністерство фінансів України, установи банківської системи.

Формування та виконання державного бюджету за доходами в Україні має декілька недоліків:

- недоліки в законодавстві та перевага застарілих та неефективних методів управління бюджетними відносинами, разом із зниженням економічної активності, ускладнюють процес наповнення бюджету;
- недостатня прозорість системи електронного адміністрування податків, що може призвести до неправильного обчислення податків, заниження доходів бюджету та ухилення від сплати податків;
- низький рівень відповідальності органів, які здійснюють стягнення податків за порушення під час проведення податкових заходів, призводить до недооцінки ймовірних податкових ризиків і недостатнього контролю за дотриманням податкового законодавства;
- відсутність належної узгодженості бюджетних процедур між учасниками бюджетного процесу, що спричиняє некоректне планування бюджету та недостатню координацію між різними органами влади;
- відсутність дієвого механізму контролю за діяльністю бюджетних інститутів є причиною нераціонального використання бюджетних коштів та корупції;
- відсутність дієвої системи відповідальності за невиконання бюджету.

Виконання бюджету за видатками полягає у фінансуванні витрат, визначених у бюджеті, відповідно до його розпису [2, с. 189].

Етапи виконання бюджету за видатками та кредитуванням включають:

1) Встановлення бюджетних асигнувань для розпорядників бюджетних коштів відповідно до затвердженого бюджетного розпису. Згідно з цим розписом, розпорядники бюджетних коштів отримують відповідні бюджетні асигнування, які є основою для ухвалення бюджетів.

2) Затвердження кошторисів, паспортів бюджетних програм, а також порядків використання бюджетних коштів головним розпорядником бюджетних коштів. Метою другого етапу виконання бюджетів за видатками є затвердження фінансово-планових документів бюджетних установ, які мають право на отримання бюджетних асигнувань, із урахуванням усіх вимог програмно-цільового методу використання бюджетних коштів. Варто відзначити, що у чинному Бюджетному кодексі України відсутній стислий виклад змісту цього етапу стадії виконання бюджетів. Це можна вважати прогалиною у вітчизняному законодавстві, яку необхідно виправити.

3) Взяття бюджетних зобов'язань. На третьому етапі виконання бюджетів за видатками головна функція полягає у тому, щоб розпорядникам бюджетних коштів були призначені та закріплені бюджетні зобов'язання, відповідно до їх повноважень. Ці зобов'язання визначають, які платежі з бюджету буде потрібно здійснити протягом поточного чи майбутнього періоду.

4) Отримання товарів, робіт і послуг. Основною метою даного етапу є укладання угоди з отримувачем бюджетних коштів для реалізації заходів, визначених бюджетною програмою.

5) Здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань.

На цьому етапі виконання бюджету за видатками відбувається оплата відповідно до укладених бюджетних зобов'язань. Згідно з частиною першою статті 49 Бюджетного кодексу України, «після отримання товарів, робіт і послуг відповідно до умов взятого бюджетного зобов'язання приймає рішення про їх оплату та надає доручення на здійснення платежу органу Казначейства України» [4]. Це означає, що казначейські органи контролюють витрати з бюджету та перерахування бюджетних коштів.

6) Використання товарів, робіт і послуг для виконання завдань бюджетних програм. На цьому етапі виконання бюджету за видатками відбувається використання товарів, робіт і послуг для виконання завдань, передбачених бюджетними програмами, що забезпечує задоволення потреб суспільства через використання корисних властивостей придбаних товарів, робіт і послуг.

7) Повернення кредитів до бюджету [6, с. 95].

Із введенням воєнного стану Постановою Кабінету Міністрів України № 590 [7] місцеві бюджети стали обмеженими щодо видатків. У той же час, у громад з'явилася потреба у фінансуванні видатків, які не були узгоджені в бюджеті. Постановою встановлено перелік цих видатків, пов'язаних з безпекою населення, військовими потребами та підготовкою до опалювального сезону, а також визначає їх пріоритетність.

Відповідно до цього, першочергово з бюджету повинні бути здійснені витрати, передбачені Планом запровадження та забезпечення заходів здійснення правового режиму воєнного стану в Україні, що затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 181-р від 24 лютого 2022 року [8].

Зміни в структурі та обсягах видатків зведеного бюджету пов'язані з широкомасштабним вторгненням росії на територію України та необхідністю перерозподілу фінансових ресурсів в межах консолідованого бюджету для вирішення різних гуманітарних, соціальних та інших потреб країни. Це, зокрема стосується достатнього фінансування Збройних Сил України та в цілому сектору безпеки, щоб активізувати заходи протистояння російській агресії, формування відповідних мобілізаційних ресурсів, придбання зброї та техніки, виплат допомоги населенню тощо [9].

Висновки і пропозиції. Для забезпечення ефективності бюджету необхідно не тільки оптимально представити інтереси суспільства у затвердженому законі, але й забезпечити його виконання в повній відповідності з закладеними пріоритетами. Необхідно розробити нові підходи та механізми, які б допомогли вирішити вищезазначені проблеми та забезпечили б ефективне виконання бюджету в Україні. Це може включати вдосконалення законодавства, покращення прозорості системи електронного адміністрування податків, збільшення відповідальності органів стягнення, покращення узгодженості бюджетних процедур між учасниками бюджетного процесу, впровадження дієвого механізму контролю за діяльністю та впровадження дієвої системи відповідальності за невиконання бюджету.

Список використаної літератури

1. Чернадчук В. Д. Концептуальні засади виконання державного та місцевих бюджетів: правові аспекти. Правові горизонти. 2016. № 1(14). С. 125-132.
2. Бюджетна система: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 624 с.
3. Бюджетна система: навчальний посібник / І. Л. Шевчук, В. О. Черепанова, Т. О. Ставерська. Харків : Видавець Іванченко І. С., 2015. 284 с.
4. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
5. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування доходів та інших надходжень державного бюджету: Наказ Міністерства фінансів України від 29 січня 2013 р. № 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0291-13#Text>
6. Овсянніков Є. С. Внутрішня будова стадії виконання бюджету за видатками та функції її елементів. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 7. С. 90-96.
7. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2021 р. № 590. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text>
8. Питання запровадження та забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2022 р. № 181-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/181-2022-%D1%80#Text>
9. Радіонов Ю. Д. Формування та виконання місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 53. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2669>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-55>

References

1. Chernadchuk V. D. (2016). Conceptual foundations of the execution of state and local budgets: legal aspects. Legal horizons. No. 1(14). 125-132 [in Ukrainian].
2. Yurii S. I., Demianyshyn V. G., Kyrylenko O. P. (2013). Budget system: textbook. Ternopil: TNEU. 624 p. [in Ukrainian].
3. Shevchuk I. L., Cherepanova V. O., Stavarska T. O. (2015). Budget system: study guide. Kharkiv: Publisher Ivanchenko I. S. 284 p. [in Ukrainian].
4. Budget Code of Ukraine: Law of Ukraine No 2456-VI. (2010, July 8). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> [in Ukrainian].
5. On approval of the Procedure for treasury servicing of revenues and other receipts of the state budget: Order of the Ministry of Finance of Ukraine No 43. (2013, January 29). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0291-13#Text> [in Ukrainian].
6. Ovsyannikov Ye. S. (2017). Internal structure of the stage of budget execution by expenditures and functions of its elements. Entrepreneurship, economy and law. No 7. 90-96 [in Ukrainian].
7. On approval of the Procedure for the exercise of powers by the State Treasury Service in a special regime in conditions of martial law: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No 590. (2021, June 9). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
8. Issues of introduction and ensuring the implementation of measures of the legal regime of martial law in Ukraine: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No 181-p. (2022, February 24). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/181-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
9. Radionov Yu. D. (2023). Formation and execution of local budgets in conditions of martial law. Economy and society. Issue 53. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2669>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-55> [in Ukrainian]

K. V. Hei, Postgraduate Student
Lviv Polytechnic National University
the Department of Administrative and Information Law
12 S. Bandera St, Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: kateryna.hei@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0008-6666-640X>

BUDGET EXECUTION PROCESS AS A STAGE OF THE BUDGET PROCESS IN UKRAINE

Summary

The article discusses budget execution as a complex sequence of stages and procedures that require the coordinated work of numerous state bodies, institutions, and individuals. The article emphasizes the importance of timely and full receipt of planned revenues, as well as timely, full, and continuous financing of measures provided for in the budgets. Budget execution is considered as achieving compliance between the actual results of the actions of obligated subjects of budgetary legal relations with budget funds and the established budget-legal norms of the act on the budget regarding the crediting, distribution, and transfer of budget funds to the defined directions of financing in the established volume.

Also highlighted are the problems that arise during the formation and execution of the state budget in Ukraine, including deficiencies in legislation, insufficient transparency of the electronic tax administration system, low responsibility of collection bodies, lack of proper coordination of budget procedures among participants in the budget process, absence of an effective mechanism for controlling the activities of budget institutions, and lack of an effective system of responsibility for non-fulfillment of the budget.

Budget adoption and implementation processes may be inefficient due to the lack of mechanisms to implement and adhere to the chosen course. This can lead to the fact that the budget, which should optimally represent the interests of society, is not implemented in full accordance with the established priorities. Implementation of the budget requires the coordinated work of a large number of state bodies, institutions, individuals and institutional mechanisms. However, in Ukraine there are numerous problems that complicate this process, including shortcomings in the legislation, insufficient transparency of the electronic tax administration system, low responsibility of collection agencies, lack of proper coordination of budget procedures between participants in the budget process, lack of an effective mechanism for monitoring the activities of budget institutes, and lack of an effective system of responsibility for non-fulfillment of the budget.

Keywords: budget process, execution of the state budget, stages of the budget process.